

سورة الاحقاف



دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی

پایان‌نامه کارشناسی ارشد در رشته روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی

رابطه رشد زبان با پرخاشگری رابطه‌ای و جسمانی
در کودکان ناتوان ذهنی دبستانی

توسط:

مریم رزمجوئی

استاد راهنما:

سیما شهیم

وزارت اطلاعات و فرهنگ
گنجینه اسناد

۱۳۸۷ / ۲ / ۱۷

اسفند ۱۳۸۶

۱۵۵۱۱

تقدیم بہ:

ذات اقدس الہی ہمراہ مہربانی کہ

بہ او محتاجیم و او بہ مامشاق

پاسکزاری

پاس و ستایش پروردگار یکتایی که ذات بیکرانیش آکنده از علم و دانش است و چه با سخاوت از این خوان بی همتا، بشر را موهبتی سگرف ارزانی داشت. و خدای را پاسکزارم که به من فرصتی داد تا بخشی از زندگی را با انسانهای فریخته و دانشمندی سپری کنم. به انجام رسیدن این پایان نامه مرهون راهنمایی و کمک بزرگوارانی است که در مراحل مختلف تحصیل از بیچ کوششی دین نورزیدند. از این رو بر خود لازم می دانم که از زحمات و تلاش آنها قدردانی کنم.

از استاد ارجمندم سرکار خانم دکتر سیما شمیم به خاطر راهنمایی های گرانها و ارزنده و هدایت صبورانه در تهیه و تدوین این پایان نامه تقدیر و تشکر می کنم و برای ایشان از درگاه حق تعالی آرزوی سلامتی و موفقیت دارم. از استاد کراتقدر سرکار خانم دکتر لیلیا بشاش که مشاوره این پایان نامه را بر عهده گرفتند و با همراهی دلسوزانه خویش، راه دست اندیشیدن را به من آموختند کمال تشکر و قدردانی دارم. پاس و قدردانی می کنم از سرکار خانم دکتر فریده یوسفی که با پیشنهادات ارزنده خویش باعث پربارتر شدن این پایان نامه گردیدند.

از سرکار خانم دکتر شهلا البرزی استاد برجسته ای که در طول تحصیل مطالب بسیار گرانهای از ایشان آموختم و اینکه از بیچ تلاشی در ارائه علوم فروگذار نبودند بی نهایت پاسکزارم.

از ماد عزیزم که الفبای زندگی را به من آموخت و در راه کسب علم و اخلاق تا به امروز از پیچ کوششی دینغ
نورزیند پاسگزارم. از خواهر و برادر مهربانم که همواره مشوق من بودند و در فراز و نشیب زندگی و تحصیل حامی و
یار یکرم بودند بی نهایت پاسگزارم.

در انتها از زحمات دوستان عزیزم و سرکار خانم معصومه رنجبرنشی محترم بخش روانشناسی و آموزش کودکان
استثنایی که در به انجام رسیدن این مجموعه همکاری داشتند، قدردانی می کنم و به روزی و سلامتی آنان را آرزو مندم.

چکیده

رابطه رشد زبان با پرخاشگری رابطه‌ای و جسمانی در کودکان ناتوان ذهنی دبستانی

به وسیله‌ی:

مریم رزمجوئی

در پژوهش حاضر رابطه رشد زبان با پرخاشگری رابطه‌ای و جسمانی در کودکان ناتوان ذهنی مورد بررسی قرار گرفته است. بدین منظور ۱۰۲ کودک (۵۱ دختر و ۵۱ پسر) ۶ تا ۱۱ ساله از مراکز آموزش ویژه کودکان ناتوان ذهنی شهر شیراز به شیوه طبقه‌ای انتخاب و به وسیله آزمون رشد زبان - نسخه اولیه شماره ۳ (TOLD-3) بصورت انفرادی مورد ارزیابی قرار گرفتند. معلمین پرسشنامه پرخاشگری آشکار و رابطه‌ای را برای تمام کودکان تکمیل نمودند. نتایج نشان داد بین میزان پرخاشگری رابطه‌ای و جسمانی همبستگی مثبت و معنادار وجود دارد. ضریب همبستگی جزئی نشان داد بین پرخاشگری جسمانی و ابعاد مختلف رشد زبان و زیر آزمون-های مربوط به هر یک از ابعاد به جز واژگان تصویری رابطه منفی و معنادار وجود دارد، علاوه بر این بین زبان بیانی و پرخاشگری جسمانی در دختران رابطه منفی و معنادار وجود داشت، این رابطه در پسران معنادار نبود. نتایج ضریب همبستگی جزئی نشان داد بین پرخاشگری رابطه‌ای و ابعاد مختلف رشد زبان و زیر آزمون‌های مربوط به هر یک از ابعاد رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. نتایج آزمون t مستقل نشان داد بین میانگین نمرات ابعاد مختلف رشد زبان دختران و پسران ناتوان ذهنی تفاوت معنادار وجود ندارد. نتایج تحلیل کوواریانس (با کنترل اثر پرخاشگری جسمانی) نشان داد بین میانگین پرخاشگری رابطه‌ای دختران و پسران ناتوان ذهنی تفاوت معنادار وجود ندارد. نتایج تحلیل کوواریانس (با کنترل اثر پرخاشگری رابطه‌ای) مبین تفاوت معنادار بین میانگین پرخاشگری جسمانی دختران و پسران ناتوان ذهنی بود به طوری که پسران پرخاشگری جسمانی بیشتری در مقایسه با دختران نشان می‌دهند. نتایج تحلیل واریانس یک‌طرفه نشان داد بین گروه‌های مختلف سنی در پرخاشگری رابطه‌ای تفاوت معناداری وجود نداشت؛ لیکن تفاوت معناداری در گروه‌های مختلف سنی در زمینه پرخاشگری جسمانی وجود داشت، آزمون تعقیبی توکی نشانگر تفاوت معنادار بین گروه سنی ۸ و ۹ ساله است. نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه نشان داد هیچ یک از متغیرهای زبان دریافتی، زبان بیانی، سن و جنسیت قادر به پیش بینی معنادار پرخاشگری رابطه‌ای نیستند. در حالی که متغیرهای زبان دریافتی، زبان بیانی، سن و جنسیت در ترکیب با یکدیگر و متغیر جنسیت بطور مستقل قدرت پیش‌بینی معنادار پرخاشگری جسمانی را داشت.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول.....
۱-۱-۱	مقدمه.....
۲-۱	بیان مسأله.....
۳-۱	ضرورت و اهمیت تحقیق.....
۴-۱	اهداف تحقیق.....
۴-۱-۱	هدف کلی.....
۴-۱-۲	اهداف جزئی.....
۵-۱	تعریف مفهومی متغیرها.....
۶-۱	تعریف عملیاتی متغیرها.....
۱۰	فصل دوم.....
۱-۲	مبانی نظری تحقیق.....
۱-۱-۲	تعریف پرخاشگری.....
۲-۱-۲	دیدگاه‌های نظری پرخاشگری.....
۱-۲-۲-۱	تعریف زبان.....
۲-۲-۲-۲	رشد زبان.....
۳-۲-۲-۲	نظریه‌های فراگیری زبان.....
۱-۳-۲	تعریف ناتوانی ذهنی.....
۲-۲	مروری بر تحقیقات پیشین.....
۱-۲-۲	پرخاشگری جسمانی و رابطه‌ای.....
۲-۲-۲	عوامل تعیین کننده در ایجاد پرخاشگری.....
۳-۲-۲	پرخاشگری جسمانی و پرخاشگری رابطه‌ای و رشد سنی.....
۴-۲-۲	پرخاشگری جسمانی و پرخاشگری رابطه‌ای و جنسیت.....
۵-۲-۲	فرهنگ و پرخاشگری جسمانی و پرخاشگری رابطه‌ای.....
۶-۲-۲	پرخاشگری جسمانی و پرخاشگری رابطه‌ای و رابطه آن با طرد همسالان و پیشرفت تحصیلی.....
۷-۲-۲	پیامدهای پرخاشگری برای قربانی.....

۳۱	۸-۲-۲- شیوه‌های ارزیابی پرخاشگری
۳۲	۹-۲-۲- تحقیقات در زمینه رابطه رشد زبان و پرخاشگری جسمانی و پرخاشگری رابطه‌ای
۳۸	۱۰-۲-۲- تحقیقات در زمینه رشد زبان و پرخاشگری در کودکان ناتوان ذهنی
۴۱	۳-۲- سوالات تحقیق
۴۳	فصل سوم
۴۴	۳- روش تحقیق
۴۴	۱-۳- جامعه آماری
۴۴	۲-۳- نمونه و روش نمونه‌گیری
۴۶	۳-۳- ابزار پژوهش
۴۶	۱-۳-۳- آزمون رشد زبان - نسخه اولیه شماره ۳
۵۰	۲-۳-۳- پرسشنامه پرخاشگری آشکار و رابطه‌ای
۵۱	۴-۳- روش اجرا
۵۱	۵-۳- روش‌های آماری
۵۳	فصل چهارم
۵۴	۴- یافته‌ها
۵۴	۱-۴- بخش اول: آمار توصیفی پژوهش
۵۶	۲-۴- بخش دوم: یافته‌های مربوط به سوالات پژوهش
۶۴	فصل پنجم
۶۵	۱-۵- مقدمه
۷۲	۲-۵- نتیجه‌گیری
۷۳	۳-۵- پیشنهادات
۷۴	۴-۵- محدودیت‌ها
۷۴	۵-۵- کاربرد تحقیق
۷۶	فهرست منابع

فهرست جدول‌ها

صفحه	عنوان و شماره
۴۴	جدول ۱-۳: ویژگی نمونه براساس سن و جنس
۴۵	جدول ۲-۳: ویژگی نمونه براساس کلاس و جنسیت
۴۵	جدول ۳-۳: ویژگی نمونه براساس شغل پدر
۴۶	جدول ۴-۳: ویژگی نمونه براساس سطح سواد پدر
۴۶	جدول ۵-۳: ویژگی نمونه براساس سطح سواد مادر
۵۴	جدول ۱-۴: میانگین و انحراف معیار نمرات پرخاشگری رابطه‌ای و جسمانی
	جدول ۲-۴: میانگین و انحراف معیار نمرات خام ابعاد و زیر آزمون‌های مختلف رشد زبان
۵۴	زبان
۵۵	جدول ۳-۴: فراوانی بروز پرخاشگری جسمانی شدید در کودکان ناتوان ذهنی
۵۵	جدول ۴-۴: فراوانی بروز پرخاشگری رابطه‌ای شدید در کودکان ناتوان ذهنی
	جدول ۵-۴: همبستگی نمرات خام ابعاد و زیر آزمون‌های مختلف رشد زبان و پرخاشگری جسمانی در دختران و پسران با کنترل نمرات پرخاشگری رابطه‌ای
۵۷	جدول ۶-۴: همبستگی نمرات خام ابعاد و زیر آزمون‌های مختلف رشد زبان و پرخاشگری رابطه‌ای در دختران و پسران با کنترل نمرات پرخاشگری جسمانی
۵۸	جدول ۷-۴: مقایسه میانگین نمرات خام ابعاد و زیر آزمون‌های مختلف رشد زبان در دختران و پسران
۵۸	جدول ۸-۴: میانگین و انحراف معیار نمرات پرخاشگری جسمانی و رابطه‌ای
۵۹	جدول ۹-۴: تحلیل کوواریانس میانگین نمرات پرخاشگری رابطه‌ای در دختران و پسران
۵۹	جدول ۱۰-۴: تحلیل کوواریانس میانگین نمرات پرخاشگری جسمانی در دختران و پسران
۶۰	جدول ۱۱-۴: میانگین و انحراف معیار پرخاشگری جسمانی و رابطه‌ای بر حسب سن
۶۰	جدول ۱۲-۴: تحلیل واریانس یک سویه پرخاشگری رابطه‌ای در گروه‌های مختلف سنی
۶۱	جدول ۱۳-۴: تحلیل واریانس یک سویه پرخاشگری جسمانی در گروه‌های مختلف سنی
۶۱	سنی

- جدول ۴-۱۴: رگرسیون چندگانه برای پیش‌بینی پرخاشگری رابطه‌ای به وسیله ابعاد
مختلف رشد زبان، سن و جنسیت ۶۲
- جدول ۴-۱۵: رگرسیون چندگانه برای پیش‌بینی پرخاشگری جسمانی به وسیله ابعاد
مختلف رشد زبان، سن و جنسیت ۶۳

فصل اول

۱-۱- مقدمه

یکی از شایع‌ترین مسایل در مدارس پرخاشگری^۱ است؛ در سال‌های اخیر، میزان خشونت در مدارس افزایش یافته در حالی که سن ارتکاب به آن کاهش داشته است و این در شرایطی است که معلمان و خانواده‌ها خواستار پاسخ‌گویی به سؤالاتی نظیر علل پرخاشگری، شناسایی افراد در معرض خطر ارتکاب به فعالیت‌های خشونت‌آمیز و پیشگیری از آن هستند (بارت^۲، ۱۹۹۱). اگرچه در طول سه دهه گذشته یافته‌های زیادی در زمینه علل، روابط و پیامدهای پرخاشگری در پسران حاصل شده است بسیاری از پژوهشگران توجه کافی نسبت به پرخاشگری دختران نداشته‌اند که در میان دلایل بسیاری برای این غفلت نسبی می‌توان به شیوع بالاتر پرخاشگری در پسران نسبت به دختران اشاره کرد؛ در حالی که میزان پرخاشگری در دختران در طول سال‌های اخیر، افزایش یافته است (هنینگتون، هیوس، کاول و تامپسون^۳، ۱۹۹۸). پرخاشگری با مشکلات زیاد در زمینه‌های اجتماعی، روان‌شناختی، رفتاری و مشکلات تحصیلی مانند پیشرفت تحصیلی ضعیف، طرد همسالان، افسردگی، قربانی کردن همسالان^۴، بزهکاری و رفتارهای جنسی پرمخاطره همراه است (کریک، استرو و ورنر^۵، ۲۰۰۶).

در رابطه با جنبه‌های مختلف تحول کودک از جمله رشد زبان مشکلات اجتماعی کودکان مورد توجه تحقیقات متعددی بوده است. اشنپس^۶ (۲۰۰۲) بین عدم رشد زبان و مشکلات رفتاری کودکان رابطه مثبت یافته است. برینتون و فوجی‌کی^۷ (۲۰۰۴) به نقل از بومن، بارنت، جانسون و ریو^۸ (۲۰۰۶) بیان داشتند که رابطه معناداری بین نقص در رشد زبان و مشکلات اجتماعی وجود دارد که در نهایت منجر به پیشرفت تحصیلی کم کودک در مدرسه می‌شود. افزون بر این ارتباط رشد زبان با مهارت‌های اجتماعی و سازشی (هینوس^۹، ۲۰۰۰) و رابطه آن با پرخاشگری در کودکان (استرم^{۱۰}، ۲۰۰۵) در دهه‌های اخیر موضوع پژوهش‌های متعدد بوده

- 1- Aggression
- 2- Barratt
- 3- Henington, Hughes, Cavell, & Thompson
- 4- Peer victimization
- 5- Crick, Ostrove, & Werner
- 6- Schneps
- 7- Brinton & Fujiki
- 8- Bowman, Barnett, Johnson, & Reeve
- 9- Hinves
- 10- Estrem

است. یافته‌های موجود مبین این است که میزان پرخاشگری جسمانی به تدریج در سال‌های پیش از دبستان کاهش می‌یابد که این کاهش احتمالاً ناشی از بازداری رفتاری، رشد زبان و تنظیم و درک عواطف است (کوی و داج^۱، ۱۹۹۱). به عبارت دیگر رشد کلامی کودکان این امکان را به آنان می‌دهد تا بدون توسل به نیروی جسمانی رفتار پرخاشگرانه غیرمستقیم نشان دهند (بژورکوویست^۲، ۲۰۰۱).

از جمله افرادی که دارای نقص زبانی می‌باشند، کودکان ناتوان ذهنی هستند. کودکان ناتوان ذهنی نقایصی در مهارت‌های اجتماعی و سازشی داشته و میزان نقایص تکلمی این کودکان نیز بیشتر از کودکان عادی است (انجمن روان پزشکی آمریکا^۳، ۲۰۰۰ به نقل از ماتسون، ترلانگ، گانزالز و رایویت^۴، ۲۰۰۶). یکی از رایج‌ترین مطالعات در زمینه مشکلات رفتاری افراد ناتوان ذهنی بررسی رفتارهای پرخاشگرانه است که اغلب با پیامدهای منفی مانند ناتوانی در رشد و حفظ روابط اجتماعی مناسب با دیگران در کودکی و نوجوانی و ناتوانی در حفظ شغل در بزرگسالی همراه است (گرین اسپان و شولتز^۵، ۱۹۸۱ به نقل از ماتسون و مای ویل^۶، ۲۰۰۱). بنابراین، بررسی رفتارهای پرخاشگرانه اولیه در کودکان که عامل خوبی برای پیش بینی رفتارهای پرخاشگرانه بعدی می‌باشد، بخصوص نزد کودکان ناتوان ذهنی حائز اهمیت فراوان است (ژولیانو، ورنر و کاسیدی^۷، ۲۰۰۶).

۱-۲- بیان مسأله

یکی از متداول‌ترین مشکلات رفتاری در کودکان، پرخاشگری ایست (کوت، ویلان کورت، بارکر، ناگین و ترمبلای^۸، ۲۰۰۷). در دو دهه اخیر پژوهش‌های متعددی در زمینه پرخاشگری بر اهمیت وجه تمایز پرخاشگری رابطه‌ای و جسمانی تأکید داشته است (کریک و گرات‌پیتر^۹، ۱۹۹۵؛ کریک، ۱۹۹۶؛ کریک و بیگبی^{۱۰}، ۱۹۹۸). بژورکوویست (۲۰۰۱) اظهار داشت کودکان به دلیل عدم رسش زبانی و شناختی شروع به استفاده از پرخاشگری جسمانی می‌کنند، با رسش شناختی و زبانی میزان پرخاشگری جسمانی کاهش یافته و میزان پرخاشگری رابطه‌ای که اصولاً همراه با راهبردهای ماهرانه و زیرکانه در پرخاشگری است افزایش می‌یابد. پژوهش‌های متعدد نشان داده‌اند که دختران و پسران به شکلی متمایز از یکدیگر پرخاشگری نشان

1- Coie, & Dodge

2- Bjorkqvist

3- American Psychiatric Association

4- Matson, Terlong, Gonzalez, & Rivet

5- Greenspan, & Shoultz

6- Matson, & Mayville

7- Juliano, Werner, & Cassidy

8- Cote, Vaillancourt, Barker, Nagin, & Tremblay

9- Crick, & Grotmeter

10- Bigbee

می‌دهند؛ بطوری که در برخی از پژوهش‌ها نتایج مبین این یافته است که پسران پرخاشگری جسمانی بیشتری نسبت به دختران و دختران پرخاشگری رابطه‌ای بیشتری نسبت به پسران نشان می‌دهند (کریک و گرات‌پیتز، ۱۹۹۵). این در حالی است که تامادا و اشنایدنر^۱ (۱۹۹۷) و مک‌اوی، استرم، رودریگ‌یوس و السون^۲ (۲۰۰۳) گزارش کردند که پسران هر دو شکل پرخاشگری رابطه‌ای و جسمانی را بیشتر از دختران بروز می‌دهند.

اکتساب زبان در سالهای پیش از دبستان وسیله‌ای ضروری برای موفقیت در کسب رفتار اجتماعی و پیشرفت تحصیلی محسوب می‌شود (کی^۳، ۲۰۰۱). ویگوتسکی^۴ (۱۹۷۸) به نقل از لوی^۵ (۲۰۰۵) معتقد است کودکانی که توانایی زبان مناسبی دارند در زمان حل مسأله کمتر تکانشگر و خودانگیخته هستند. به اعتقاد وی این کودکان ابتدا از طریق گفتار درونی فکر می‌کنند، سپس از طریق فعالیت آشکار به مسأله پاسخ می‌دهند. نتایج پژوهش‌های دو دهه گذشته بیانگر آن است که برخی از کودکان با اختلالات رفتاری به علت مشکلات زبانی در مهارت‌های اجتماعی و بین فردی مناسب دارای مشکل هستند (رینالدی^۶، ۲۰۰۳). این کودکان ممکن است به علت مشکلاتی در پردازش و بیان زبان به کودکانی پرخاشگر تبدیل شوند (کوهن، بارویک، هورودزکی و ایزاکسون^۷، ۱۹۹۶). مک‌دوناف^۸ (۱۹۸۹) به نقل از هانت و ماشال^۹ (۲۰۰۲) تأیید می‌کند که برخی از دانش‌آموزان پرخاشگر در استفاده از زبان در موقعیت‌های مناسب دچار مشکل هستند و میانگین تعداد کلماتی که در هر جمله بکار می‌برند نیز بسیار کمتر از سایر کودکان است. پژوهش‌ها نشان داده است که کودکان پرخاشگر نمرات پایینی در دامنه لغات، فهم زبان، توانایی خواندن، زبان دریافتی و بیانی، تکرار و تکمیل جملات، هوش و حافظه کلامی کسب می‌کنند (ریچمن و لیندگرین^{۱۰}، ۱۹۹۶). لاستر و مک‌آدوو^{۱۱} (۱۹۹۶) و آرنولد^{۱۲} (۱۹۹۷) گزارش کردند که یافته‌ها در خصوص رابطه بین رشد زبان و پرخاشگری درک رابطه بین شکست تحصیلی و مشکلات رفتاری کودک مهم تلقی می‌شوند. همچنین، استو، آرنولد و اورتیز^{۱۳} (۱۹۹۹) در بررسی ارتباط بین پرخاشگری جسمانی و رشد زبان نشان دادند که عدم رشد زبان عامل پیش‌بینی کننده قوی‌تر پرخاشگری جسمانی در پسران در مقایسه با دختران بوده است. همچنین، بسیاری از پژوهشگران همبستگی قوی پرخاشگری

-
- 1- Tomada, & Schneider
 - 2- McEvoy, Esterm, Rodrigues, & Olson
 - 3- Qi
 - 4- Vygotsky
 - 5- Levy
 - 6- Rinaldi
 - 7- Cohen, Barwick, Horodezky & Isaacson
 - 8- McDonough
 - 9- Hunt, & marshall
 - 10- Richman, & Lindgren
 - 11- Luster, & McAdoo
 - 12- Arnold
 - 13- Stowe, Arnold, & Ortiz

جسمانی و نقص زبان را مورد تأیید قرار داده‌اند (استرم، ۲۰۰۳). بونیکا، آرنولد، فیشر، زیلجو و یرشووا^۱ (۲۰۰۳) در بررسی ارتباط پرخاشگری رابطه‌ای و رشد زبان در کودکان پیش دبستانی دریافتند که رابطه مثبت و معنادار بین رشد زبان و پرخاشگری رابطه‌ای وجود دارد. از جمله کودکان دارای مشکلات زبانی و اختلالات رفتاری کودکان ناتوان ذهنی هستند. کودکان ناتوان ذهنی در معرض دامنه وسیعی از اختلالات رفتاری از قبیل پرخاشگری، تخریب اموال دیگران و صدمه به خود قرار دارند (بنسون^۲، ۱۹۸۵). این کودکان در فراگیری مهارت‌های ارتباطی تأخیر نشان می‌دهند و مهارت‌های زبانی را کندتر از سایر کودکان فرا می‌گیرند و دارای دامنه لغات محدودتری هستند (کریک و گالاگر^۳، ۱۹۷۹). پژوهش در زمینه ارتباط پرخاشگری و مهارت‌های زبانی در کودکان محدود است (استرم، ۲۰۰۳). افزون بر این ارتباط پرخاشگری رابطه‌ای و جسمانی با مهارت‌های زبانی در کودکان ناتوان ذهنی مورد مطالعه قرار نگرفته است و انجام آن ضروری به نظر می‌رسد. لذا این پژوهش به بررسی رابطه پرخاشگری رابطه‌ای و جسمانی با رشد زبان در دانش آموزان ناتوان ذهنی دختر و پسر پرداخته است.

۱-۳- ضرورت و اهمیت تحقیق:

پر خاشگری در خردسالی و کودکی منجر به تمایل به بزهکاری و دیگر رفتارهای ضد اجتماعی در نوجوانی و بزرگسالی می‌شود (هرزل^۴، ۱۹۹۹). پر خاشگری برای کودکی که این رفتار را انجام می‌دهد و کودکی که قربانی آن شده است، مسئله‌ای جدی به شمار می‌آید (نیتزبورگ^۵، ۲۰۰۶). کودکان دبستانی دارای پرخاشگری جسمانی اغلب در معرض خطر گرایش به رفتارهای خشونت آمیز در سنین نوجوانی و بالاتر و رفتارهای دیگر مشتمل بر سوء مصرف مواد، جرائم خشونت آمیز، قصد خودکشی، دشنام به والدین و افسردگی قرار دارند (ترمبلا، ناگین، سگن، زولولیلو، زلازو، بویوین، پراس و ژاپل^۶، ۲۰۰۴). کودکان پرخاشگر جسمانی اغلب از سوی همسالان خود طرد می‌شوند (کریک و گرات پیتتر، ۱۹۹۵). تعامل با همسالان پرخاشگر جسمانی می‌تواند منجر به افزایش بروز رفتار پرخاشگرانه جسمانی در سایر کودکان شود (کوی و داج، ۱۹۹۸ به نقل از بووی^۷، ۲۰۰۷). در توصیف ویژگی‌های روان-شناختی کودکان پرخاشگر جسمانی می‌توان به بهره هوشی پایین، تأخیر زبانی، تکانشگری، بیش فعالی، فقدان همدلی و بی پروایی اشاره کرد (ترمبلا و لمارکاند^۸، ۲۰۰۱؛ به نقل از

1- Bonica, Arnold, Fisher, Zeljo, & Yershova

2- Benson

3- Krick, & Gallagher

4- Herzel

5- Nitzburg

6- Tremblay, Nagin, Seguin, Zoccolillo, Zelazo, Boivin, Perusse, & Japle

7- Bowie

8- Tremblay, & LeMarqand

ترمبلای و همکاران، ۲۰۰۴). مطالعات برگرفته از روان‌شناسی رشد و روان‌شناسی زبان بیانگر آن است که بین رشد زبان و مشکلات رفتاری کودکان پیش‌دبستانی و دبستانی همراهی^۱ زیاد وجود دارد (دی‌یون، ترمبلای، بوی‌وین، لپلانت و پراس^۲، ۲۰۰۳). گزارش مطالعات همه - گیرشناسی نشان داد بین ۳ تا ۱۵ درصد کودکان دارای تأخیرات زبانی هستند، این میزان در گروه کودکان دارای مشکلات رفتاری به ۲۴ تا ۶۵ درصد می‌رسد (بناسیچ، کورتیس و تلال^۳، ۱۹۹۳). ردموند و رایس^۴ (۱۹۹۸) به نقل از هارت، فوجی‌کی، برین‌تون و هارت^۵، ۲۰۰۴ اظهار داشتند که کودکان دارای نقایص زبانی اغلب برای سازگار شدن با مشکل خود از برقراری ارتباط با دیگران اجتناب می‌کنند که این امر منجر به از دست دادن فرصت تمرین مهارت تعامل اجتماعی با دیگران شده و می‌تواند زمینه ساز مشکلات رفتاری آتی در کودکان شود. استاتین و کلاکن‌برگ-لارسون^۶ (۱۹۹۳) بیان داشتند بین رشد زبان در دو سالگی و بزهکاری در سی سالگی همبستگی منفی وجود دارد. نتایج پژوهش کمپ^۷ (۱۹۷۷) نشان داد پسران پرخاشگر در استفاده از واسطه‌های کلامی در راهبردهای حل مسأله حتی زمانی که توانایی کلامی کافی نیز دارند، دارای مشکل هستند. برینکلی، برنستاین و نیومن^۸ (۱۹۹۹) توانایی تولید کلامی (گفتن یک داستان) را در کودکان جامعه ستیز مورد بررسی قرار دادند. نتایج پژوهش فقدان انسجام در داستان گویی کودکان جامعه ستیز را نشان داد. علاوه بر این، افراد جامعه ستیز در مقایسه با همسالان غیر جامعه ستیز، گفتار خود را بطور کافی سازمان‌دهی نمی‌کردند. نتایج پژوهش‌ها بیانگر آن است که تأخیر زبان پیش‌بینی کننده افزایش پرخاشگری جسمانی است (فاگان و ایگلیساز^۹، ۲۰۰۰) به نقل از دی‌یون و همکاران، ۲۰۰۳. کودکان پرخاشگر جسمانی به ویژه اگر توانایی زبان ضعیفی نیز داشته باشند نیازمند حمایت‌های مختلف محیطی هستند (دی‌یون و همکاران، ۲۰۰۳). بنابراین، برنامه‌های مداخله‌ای و پیشگیری از تأخیر زبانی می‌تواند منجر به کاهش پرخاشگری جسمانی کودکانی که از رشد کلامی کندتری برخوردارند شود (دی‌یون و همکاران، ۲۰۰۳).

با توجه به پژوهش‌های متعدد صورت گرفته در زمینه رابطه پرخاشگری جسمانی و رشد زبان در کودکان، تعداد پژوهش‌های انجام شده در زمینه پرخاشگری رابطه‌ای و ارتباط آن با رشد زبان در کودکان اندک می‌باشد (بونیکا و همکاران، ۲۰۰۳). تعدادی از پژوهش‌ها نشانگر رابطه مثبت بین رشد زبان و پرخاشگری رابطه‌ای است (بونیکا و همکاران، ۲۰۰۳). پرخاشگری

-
- 1- Comorbidity
 - 2- Dionne, Tremblay, Boivin, Laplante, & Perusse
 - 3- Benasich, Curtiss, & Tallal
 - 4- Redmond, & Rice
 - 5- Hart, Fujiki, Brinton, & Hart
 - 6- Stattin, & Klackenber-Larsson
 - 7- Camp
 - 8- Brinkley, Bernstein, & Newman
 - 9- Fagan, & Iglesias

رابطه‌ای اغلب با پیامدهای منفی مانند افسردگی، احساس تنهایی، طرد شدن از سوی همسالان در کودکان دبستانی همراه است (کریک و گرات پیتر، ۱۹۹۵؛ گرات پیتر و کریک، ۱۹۹۶). مان تار و بون^۱ (۱۹۷۳ به نقل از پیل^۲، ۱۹۹۰) بیان می‌دارند اگرچه متغیرهای اجتماعی و روان-شناختی متعددی می‌تواند در بروز پرخاشگری شرکت داشته باشد، اکثر رفتارهای پرخاشگرانه به سطح رسش زبانی کودک مربوط است. از آنجا که پرخاشگری رابطه‌ای در سنین بسیار پایین دیده می‌شود اهمیت بررسی آن به اندازه پرخاشگری جسمانی زیاد است (بونیکا و همکاران، ۲۰۰۳).

یکی از رایج‌ترین مشکلات رفتاری در افراد ناتوان ذهنی، پرخاشگری نسبت به خود و دیگران است؛ پرخاشگری در این کودکان با رشد زبان، سن و جنسیت در ارتباط می‌باشد (دومینیک، داویس، لین هارت، تارگر - فلوس برگ و فولس تاین^۳، ۲۰۰۷). علاوه بر این، نقص شناختی دانش آموزان ناتوان ذهنی خفیف منجر به مهارت‌های اجتماعی ضعیف‌تر و مشکلاتی در برقراری رابطه با همسالان می‌گردد (هیمن و مارگالیت^۴، ۱۹۹۸). بیش از نیمی از کودکان ناتوان ذهنی دارای تأخیرات زبانی هستند؛ علاوه بر این تولیدات کلامی این کودکان بسیار پراکنده و از نظر محتوایی نیز محدودتر از کودکان عادی است (هاتون^۵، ۱۹۹۸)؛ تحقیقات نشان داده است حضور کودکان ناتوان ذهنی در برنامه‌های آموزش فراگیر منجر به بهبود مهارت‌های زبانی و اجتماعی این گروه از کودکان در مقایسه با کودکانی که از کلاس‌های یکپارچه استفاده می‌کنند شده است (رافرتی، پیزکیتلی و بوچر^۶، ۲۰۰۳). بنابراین بررسی رشد زبانی این گروه از کودکان به دلیل وجود ارتباط بین زبان و شناخت و بخصوص ارتباط بین مهارت‌های زبانی و کفایت اجتماعی ضرورت دارد (هاتون، ۱۹۹۸). پژوهش در زمینه پرخاشگری در کودکان ناتوان ذهنی به بندرت صورت گرفته است (دومینیک و همکاران، ۲۰۰۷). با توجه به این که پژوهشی در زمینه رابطه ابعاد رشد زبان و انواع پرخاشگری کودکان در ایران صورت نگرفته است و با عنایت به این که آموزش فراگیر به زودی در ایران به صورت رسمی آغاز خواهد شد و اهمیت این مسأله که آموزش فراگیر احتمالاً می‌تواند منجر به افزایش مهارت‌های زبان کودکان ناتوان ذهنی شود (هولوهان و کانس‌تن‌بادر^۷، ۲۰۰۰ به نقل از رافرتی و همکاران، ۲۰۰۳)، لذا بررسی رابطه ابعاد رشد زبان و انواع پرخاشگری در این کودکان می‌تواند متخصصان تعلیم و تربیت استثنائی را در روبرو شدن با معضلاتی از این نوع در جریان آموزش فراگیر کمک کند و به

1- Montare, & Boone

2- Piel

3- Dominick, Davis, Lainhart, Tager-Flusberg, & Folstein

4- Heiman, & Margalit

5- Hatton

6- Rafferty, Piscitelli, & Boettcher

7- Holohan, & Constenbader

لحاظ نظری یافته‌های این تحقیق در جهت رفع کاستی داده‌های تحقیقات در زمینه رابطه رشد زبان و پرخاشگری بخصوص پرخاشگری رابطه‌ای در کودکان ناتوان ذهنی است.

۴-۱- اهداف تحقیق

۴-۱-۱- هدف کلی:

بررسی ارتباط ابعاد مختلف رشد زبان (بیانی و دریافتی) با پرخاشگری رابطه‌ای و جسمانی در دانش‌آموزان ناتوان ذهنی مشغول به تحصیل در مدارس ویژه ناتوان ذهنی است.

۴-۱-۲- اهداف جزئی:

- ۱- بررسی ابعاد مختلف رشد زبان (بیانی و دریافتی) در دانش‌آموزان ناتوان ذهنی مشغول به تحصیل در مدارس ویژه ناتوان ذهنی است.
- ۲- بررسی تفاوت‌های جنسیتی و سنی در زمینه پرخاشگری رابطه‌ای و جسمانی در دانش‌آموزان ناتوان ذهنی مشغول به تحصیل در مدارس ویژه ناتوان ذهنی است.

۵-۱- تعریف مفهومی متغیرها

پرخاشگری جسمانی: به فعالیت‌های جسمانی مانند کتک زدن، هل دادن، لگد زدن و پرتاب کردن اشیاء و تهدید به انجام این فعالیت‌ها اشاره دارد که همگی به نیت صدمه زدن به دیگران صورت می‌گیرد (کریک و گرات‌پیتر، ۱۹۹۵).

پرخاشگری رابطه‌ای: عبارت از تلاش برای صدمه زدن به دیگران از طریق دستکاری روابط اجتماعی، غیبت، بدگویی و حالت‌های بدنی در این رابطه است (کریک و گرات‌پیتر، ۱۹۹۵).

رشد زبان: به رشد کمی و کیفی زبان در طی دوران رسش جسمی و شناختی اطلاق می‌گردد (دادستان، ۱۳۷۹).

ناتوانی ذهنی: به عملکرد هوشی پایین‌تر از متوسط که با محدودیت‌هایی در دو یا چند مهارت سازشی همراه بوده و قبل از ۱۸ سالگی بروز می‌نماید اشاره دارد (انجمن آمریکایی ناتوان ذهنی، ۱۹۹۳ به نقل از هانت و مارشال، ۲۰۰۲).

۱-۶- تعریف عملیاتی متغیرها:

- **رشد زبان:** با استفاده از نمرات آزمودنی در زیر آزمون‌ها و حیطه‌های مختلف آزمون رشد زبان نسخه اولیه شماره ۳ (حسن‌زاده و مینایی، ۱۳۸۱) تعریف می‌گردد.

- **پرخاشگری رابطه‌ای و جسمانی:** با استفاده از نمراتی که آزمودنی در دو بخش پرسشنامه پرخاشگری آشکار و رابطه‌ای (شهیم، ۱۳۸۵) کسب می‌کند، تعریف می‌گردد.

- **کودکان ناتوان ذهنی:** دانش آموزانی هستند که در مراکز ویژه آموزش کودکان ناتوان ذهنی سازمان آموزش و پرورش کودکان استثنایی مقطع ابتدایی در شهر شیراز در سال ۸۶ - ۱۳۸۵ مشغول به تحصیل می‌باشند.